

Sygn. akt I UK 159/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania M. H. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
Oddziałowi w R.

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 czerwca 2018 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.
z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. akt III AUa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R., decyzją z 14 lipca 2015 r.,
odmówił ubezpieczonemu M. H. prawa do emerytury w wieku obniżonym, ponieważ

nie udowodnił on wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Ubezpieczony odwołał się od tej decyzji i wniósł o jej zmianę, podnosząc, że ma wymagany okres pracy w warunkach szczególnych, ponieważ przez 4 lata pracował w Kopalni Węgla Kamiennego „M.” jako operator koparki, a następnie przez prawie 15 lat w Spółdzielni Kółek Rolniczych G. jako kierowca ciągnika, wykonując prace transportowe.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie, podnosząc, że po ponownej analizie stażu pracy ubezpieczonego zaliczył mu okres pracy pod ziemią w KWK „R.” oraz okres pracy na stanowisku operatora koparki w KWK „M.” jako pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu w szczególnych warunkach, w łącznym wymiarze 6 lat, 11 miesięcy i 15 dni. Organ rentowy nie uwzględnił ubezpieczonemu okresu pracy w charakterze kierowcy ciągnika z uwagi na brak jednoznacznej odpowiedzi ubezpieczonego, jakie prace wykonywał jako kierowca ciągnika – czy tylko prace transportowe, czy również prace polowe.

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R., wyrokiem z 28 października 2015 r., zmienił decyzję organu rentowego z 14 lipca 2015 r. i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury poczynając od 12 maja 2015 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że M. H., urodzony 7 lipca 1950 r., złożył 12 maja 2015 r. wniosek o emeryturę. Ubezpieczony nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Na 1 stycznia 1999 r. udokumentował 28 lat i 13 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Na mocy decyzji z 23 grudnia 2005 r. pobierał rentę strukturalną, przyznaną od 6 grudnia 2005 r. do 5 listopada 2015 r. przez kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w R.

W okresie od 5 sierpnia 1968 r. do 30 sierpnia 1971 r. ubezpieczony był zatrudniony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako robotnik niewykwalifikowany pod ziemią w KWK „R”. Następnie w okresie od 1 lipca 1973 r. do 18 grudnia 1976 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę operatora koparki w KWK „M.”, co udokumentował świadectwem wykonywania pracy w warunkach szczególnych. W okresie od 5 stycznia 1977 r. do 30 listopada

1991 r. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca ciągnika (traktorzysta) w Spółdzielni Kółek Rolniczych G. W trakcie tego zatrudnienia 9 maja 1981 r. zdobył uprawnienia operatora kombajnu zbożowego, 12 października 1975 r. przekazano mu do obsługi spycharko-koparkę „Białoruś”, a od 7 sierpnia 1980 r. przyznano mu dodatek do wynagrodzenia za te dni pracy, kiedy ją obsługiwał.

W okresie od 1 lipca 1977 r. do 23 maja 1978 r. ubezpieczony pełnił obowiązki dyspozytora punktu usługowego w Ż., a następnie od 1 września 1982 r. do 30 lipca 1985 r. ponownie wykonywał obowiązki brygadzysty-dyspozytora. W trakcie zatrudnienia w SKR G. ubezpieczony przez dwa miesiące przebywał na urlopie bezpłatnym. Prace na stanowisku brygadzysty-dyspozytora związane z przyjmowaniem zleceń i podziałem prac oraz prowadzeniem kart drogowych i paliwowych oraz innej ewidencji zajmowały ubezpieczonemu około dwóch godzin dziennie, zaś w pozostałym czasie pracy wykonywał czynności traktorzysty. Wykonywał głównie usługi transportowe w zakresie wożenia wapna dla rolników, odwożenia płodów rolnych, przywożenia wysłodków z cukrowni, a także lub usługi transportowe zlecane przez Urząd Gminy w L. lub rejon dróg publicznych. Prace polowe ciągnikiem ubezpieczony wykonywał sporadycznie. Za prace żniwne w charakterze kombajnisty przyznano mu dodatkowe wynagrodzenie, ponadto za prace polowe przysługiwała wyższa premia niż za prace transportowe.

Sąd Okręgowy uznał zeznania ubezpieczonego za wiarygodne w takim zakresie, w jakim nie były sprzeczne z dokumentami znajdującymi się w jego aktach osobowych. Powołując się na art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383), Sąd Okręgowy stwierdził, że do uznanego przez organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie okresu pracy w warunkach szczególnych wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wynoszącego 6 lat, 11 miesięcy i 15 dni, doliczyć należy następujące okresy zatrudnienia ubezpieczonego w SKR G. w charakterze traktorzysty: od 5 stycznia 1977 r. do 30 czerwca 1977 r., od 24 maja 1978 r. do 31 sierpnia 1982 r. i od 31 sierpnia 1985 r. do 30 listopada 1991 r. z wyłączeniem urlopu bezpłatnego, to jest 10 lat, 10 miesięcy i 2 dni. Zebrane w sprawie dowody jednoznacznie bowiem potwierdzają, że w tych okresach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace na

stanowisku kierowcy ciągnika, to jest na stanowisku wymienionym w wykazie A, dział VIII, poz. 3, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W ocenie Sądu pierwszej instancji bez znaczenia dla uznania za pracę w warunkach szczególnych pracy kierowcy ciągnika jest ustalenie, czy wykonywał on wyłącznie prace transportowe, czy także polowe.

Sąd Okręgowy podzielił pogląd Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, wyrażony w uzasadnieniu wyroku z 1 kwietnia 2015 r., III AUa 1842/14 (LEX nr 1679889), że charakter pracy kierowcy ciągnika wykonującego wyłącznie transport oraz kierowcy wykonującego w pewnych okresach wyłącznie transport, w innych zaś przemienne transport i prace polowe, nie różni się – polega bowiem na kierowaniu określonym pojazdem mechanicznym. Co więcej, prace polowe mogą być bardziej uciążliwe, gdyż mogą być wykonywane w znacznie cięższych warunkach niż prace transportowe (np. na pochyło umiejscowionych polach, na błotnistych terenach, przy użyciu maszyn wytwarzających duży hałas). Jednocześnie Sąd pierwszej instancji nie podzielił stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13 (LEX nr 1467147), że wykonywanie przez kierowców ciągników innych prac niż transportowe wyklucza zaliczenie ich pracy do pracy w warunkach szczególnych, gdyż nie są to prace wymienione w wykazie A, dział VIII, z uwagi na to, że prawodawca w tej samej pozycji działu VIII obok prac kierowców ciągników wymienił prace kierowców kombajnów lub pojazdów gąsienicowych, które nie są przeznaczone do wykonywania prac transportowych. Uznano zatem pracę kierowców ciągników, kombajnów i pojazdów gąsienicowych za pracę w szczególnych warunkach ze względu na samo kierowanie tymi pojazdami, a nie ze względu na wykonywanie takiej pracy wyłącznie w transporcie rozumianym jako kierowanie tymi pojazdami w ruchu publicznym. Znaczny stopień uciążliwości i szkodliwości pracy kierowcy ciągnika polega na narażeniu na hałas emitowany przez traktor, wibracje w trakcie jego pracy, poruszanie się po nieutwardzanych i pochyłych powierzchniach.

W ocenie Sądu Okręgowego, gdyby uznać, że znaczny stopień uciążliwości prac wymienionych w dziale VIII „W transporcie i łączności” polegał na

wykonywaniu pracy kierowcy wyłącznie w ruchu publicznym, co wymaga wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i innych podmiotów, to należałoby tu zaliczyć prace wszystkich kierowców poruszających się po drogach publicznych, niezależnie od rodzaju pojazdu, np. kierowców samochodów dostawczych. Prawodawca tego jednak nie uczynił, co oznacza, że nie ma znaczenia wykonywanie prac transportowych, lecz kierowanie określonym typem pojazdu. Dodatkowo Sąd pierwszej instancji zwrócił uwagę, że urządzenie, jakim jest ciągnik (traktor), z uwagi na jego konstrukcję, ograniczoną możliwość osiągania wysokich prędkości, jest w pierwszym rzędzie przeznaczone do wykonywania prac polowych, a nie do wykonywania transportu choćby w ograniczonym zakresie. Z tych względów Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do renty z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy. Zarzucił naruszenie art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że ubezpieczony legitymuje się wymaganym 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych.

Zdaniem apelującego prace kierowcy ciągnika (traktorzysty), zgodnie z nazwą działu VIII, mają być pracami w transporcie. Tymczasem ubezpieczony w czasie zatrudnienia na stanowisku traktorzysty wykonywał nie tylko prace transportowe ujęte wykazie A, w dział VIII, poz. 3, lecz także prace polowe, które nie są wymienione w tym wykazie.

Sąd Apelacyjny w K., wyrokiem z 16 listopada 2016 r., oddalił apelację organu rentowego.

Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do zakwestionowania orzeczenia Sądu pierwszej instancji, który przeprowadził prawidłowe postępowanie dowodowe i na jego podstawie wywiódł trafne wnioski.

W rozpoznawanej sprawie rozstrzygnięcia wymagało czy ubezpieczony spełnia przesłanki nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 184 i art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w szczególności czy legitymuje się 15-letnim okresem pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy.

Badanie tej przesłanki wymagało ustalenia czy ubezpieczony w trakcie zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. od 5 stycznia 1977 r. do 30 listopada 1991 r. wykonywał pracę w warunkach szczególnych. Organ rentowy kwestionował wskazany okres zatrudnienia, podnosząc, że ubezpieczony zatrudniony na stanowisku traktorzysty wykonywał nie tylko prace transportowe ujęte w dziale VIII, poz. 3, wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., lecz także prace polowe, które nie są wymienione w tym dziale wykazu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego stanowisko organu rentowego okazało się nieuzasadnione. Rację miał Sąd pierwszej instancji uznając, że dla zakwalifikowania spornego okresu zatrudnienia jako pracy w warunkach szczególnych bez znaczenia pozostaje okoliczność, czy ubezpieczony wykonywał wyłącznie prace transportowe. Praca kierowcy ciągnika (traktorzysty) jest pracą w szczególnych warunkach wymienioną w wykazie A, dział VIII, poz. 3, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Faktem jest, że spółdzielnie kółek rolniczych nie należą do sektora transportowego gospodarki, jednak, jak trafnie uznał Sąd Okręgowy, pod poz. 3 działu VIII wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, obok prac kierowców ciągników wymienione zostały również prace kierowców kombajnów i pojazdów gąsienicowych. Nie ulega zaś wątpliwości, że kombajny są maszynami rolniczymi i podobnie jak ciągniki są wykorzystywane głównie do prac polowych, nie zaś w transporcie.

Sąd drugiej instancji podzielił pogląd przedstawiony przez Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 5 marca 2013 r., III AUa 1163/12 (LEX nr 1293638), zgodnie z którym: „Prace kierowców ciągników i kombajnów zostały zaliczone do prac wykonywanych w szczególnych warunkach, czyli prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości i wymagających wysokiej sprawności

psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne bądź otoczenia. W związku z tym przyjęcie, że tylko kierowcy ciągników czy kombajnów zatrudnieni w firmach transportowych wykonywali pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej wypaczałoby sens tej regulacji, bowiem ze względu na ich specyfikację, pojazdy te wykorzystywane są do określonych dla nich czynności, w tym prac polowych, z którymi wiąże się także szereg czynności transportowych”.

W konsekwencji, w ocenie Sądu drugiej instancji, prawidłowo Sąd pierwszej instancji zaliczył ubezpieczonemu cały sporny okres zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych G., z uwzględnieniem okresu wykonywania prac polowych. Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w K. wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie prowadzące do uznania, że ubezpieczony spełnił wszystkie warunki nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym, w tym legitymuje się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, co stanowiło konsekwencję nieuzasadnionego zaliczenia do tego stażu okresów jego zatrudnienia jako kierowcy ciągnika w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. od 5 stycznia 1977 r. do 30 czerwca 1977 r., od 24 maja 1978 r. do 31 grudnia 1982 r. i od 31 grudnia 1985 r. do 31 listopada 1991 r. (10 lat, 10 miesięcy i 2 dni) na podstawie wykazu A, dział VIII, poz. 3 stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Uwzględnienie tych okresów, obok uznanych przez organ rentowy 6 lat, 11 miesięcy i 15 dni pracy w szczególnych warunkach, uzasadniać miało przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury wobec legitymowania się przez niego wymaganym stażem pracy w warunkach szczególnych.

Organ rentowy wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy zakwestionował stanowisko Sądu Apelacyjnego, podnosząc, że przesłankami nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. są: zatrudnienie na jednym ze stanowisk enumeratywnie wymienionych w wykazach zamieszczonych w załączniku do tego rozporządzenia oraz legitymowanie się określonym stażem pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze obowiązującym na danym stanowisku. O uprawnieniach pracownika do emerytury na warunkach przewidzianych w rozporządzeniu decyduje łączne spełnienie określonych w nim przesłanek. Nie każdy pracownik wykonujący prace wymienione w wykazie zalicza się do osób pracujących w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., lecz ten tylko, dla którego praca ta jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 16 listopada 2010 r., III AUa 538/10). Prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym stanowi odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i określonego w nim wieku emerytalnego, tak więc przepisy regulujące to prawo należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21 października 2010 r., III AUa 733/10). Zawarcie przez prawodawcę w zamkniętym katalogu wykazu pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach wyłącza możliwość jego rozszerzania w procesie stosowania prawa. Możliwość odstępstwa od zasady powszechnej – zwłaszcza ze względu na przesłankę szczególnego charakteru zatrudnienia – pozostaje atrybutem władzy ustawodawczej, a nie sądowniczej (wyrok Sądu Najwyższego z 22 lutego 2007 r., I UK 258/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 81). Tymczasem z zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego wynika, że nie ma znaczenia wykonywanie przez ubezpieczonego obok prac transportowych również prac polowych. Tymczasem określone w poz. 3 prace kierowcy ciągnika, zgodnie z nazwą działu VIII, mają być pracami w transporcie. Jako pracownik zatrudniony na stanowisku traktorzysty ubezpieczony wykonywał nie tylko prace transportowe ujęte w dziale VIII pod poz. 3 wykazu A, lecz także prace polowe, które nie są wymienione w wykazie. Nie można przyjąć, że praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą „w transporcie” nawet, jeżeli kierujący niczego nie transportuje, lecz

wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe. W wyroku z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13 (LEX nr 1467147), Sąd Najwyższy stwierdził, że wymienienie w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 prac kierowców ciągników i kombajnów nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek zadaniach, nie tylko transportowych.

Organ rentowy podniósł, że prace kierowców ciągników zostały wymienione w dziale VIII wykazu „W transporcie i łączności”, a nie w dziale X „W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym” lub w dziale XIV „Prace różne”. Tym samym nie ma przesłanek do przyjęcia, że wykonywanie pracy na wskazanym stanowisku – niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana – powoduje zaliczenie spornego okresu zatrudnienia do pracy w warunkach szczególnych. Umieszczenie stanowisk traktorzystów w dziale VIII „W transporcie i łączności”, mimo ujęcia ich odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych, łączy szkodliwość tej pracy nie z samym prowadzeniem tych pojazdów, lecz z prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki pracy w transporcie i łączności i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w ruchu publicznym (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25 listopada 2015 r., III AUa 2635/14). Przytoczyć należy również stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z 8 lipca 2015 r., II UK 220/14 (LEX nr 1771525), w którym stwierdzono, że zakwalifikowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej oceny jako pracy w szczególnych warunkach. Pod określoną pozycją wykazu jest umieszczone konkretne stanowisko odpowiadające danej branży. Wskazuje na to systematyka wykazu A, gdzie poszczególne działy zawierają wykaz stanowisk uprawniających do emerytury. Nie ma aksjologicznych podstaw do przenoszenia warunków pracy z jednej gałęzi gospodarki do drugiej, skoro o prawie do emerytury nie decyduje stopień pokrewieństwa wykonywanych prac, lecz zatrudnienie w określonej branży, gdyż dopiero zatrudnienie wykonywane w takich warunkach umożliwia wcześniejsze ziszczenie się ryzyka emerytalnego. Nie budzi wątpliwości, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego przysługuje jedynie osobom wykonującym prace w branży, do której zakwalifikowany był ich zakład pracy. Z tych przyczyn należy stwierdzić, że praca ubezpieczonego w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. w

uznanych przez Sąd pierwszej instancji okresach nie była pracą w szczególnych warunkach, skoro obok czynności transportowych ubezpieczony wykonywał także prace polowe.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się uzasadniona i z tej przyczyny została uwzględniona.

Sprawy o prawo do emerytury w wieku obniżonym z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach stanowią znaczącą grupę sporów w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. W ostatnich latach tego rodzaju postępowania koncentrują się na uprawnieniach emerytalnych kierowców ciągników (traktorzystów) zatrudnionych w rolnictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z 5 maja 2016 r., III UK 131/15, LEX nr 2057631; z 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z 12 października 2016 r., III UK 1/16, niepubl.; z 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, LEX nr 2177089; z 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z 16 lutego 2017 r., II UK 730/15; LEX nr 2252207; z 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499; z 23 lutego 2017 r., I UK 43/16, LEX nr 2258058; z 18 stycznia 2018 r., I UK 522/16, LEX nr 2483355; z 14 lutego 2018 r., I UK 549/16, LEX nr 2486882; z 7 marca 2018 r., I UK 15/17, LEX nr 2488091).

W judykaturze za dominujący uznaje się pogląd, że w świetle przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (wykazów A i B, stanowiących załączniki do tego aktu) wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652; z 14 marca 2013 r., I UK 547/12; LEX nr 1415525). Oznacza to, że

przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości lub uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale jest umiejscowione.

W orzecznictwie przedstawiany jest też pogląd, że zasada stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym nie ma charakteru absolutnego i w szczególnych okolicznościach sprawy można od niej odstąpić. Może się bowiem zdarzyć, że zakład pracy wykonywał także zadania odpowiadające innemu działowi gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66), a w związku z tym szkodliwość danego rodzaju pracy w danej branży odpowiada szkodliwości pracy przyporządkowanej do innej branży. Decydujące znaczenie ma w tym przypadku to, czy pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu gospodarki, w ramach którego takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, LEX nr 1439383; z 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817).

Przełamanie podziału branżowego jest możliwe tylko wtedy, gdy w innym dziale gospodarki istnieją tożsame warunki pracy, które prowadzą do ziszczenia się wcześniejszego ryzyka emerytalnego. W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy chodziło o ocenę narażenia kierowcy ciągnika zatrudnionego w rolnictwie na taką samą ekspozycję czynników szkodliwych jak w przypadku zatrudnienia w transporcie kierowców ciągników i innych pojazdów transportowych, ponieważ takie ustalenie determinowało ocenę warunków jego pracy jako szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W tym kontekście podkreślenia wymaga, że nie jest możliwe przyjęcie prostego założenia, że każda praca kierowcy ciągnika – niezależnie od tego, czy wykonywana w transporcie, czy też w rolnictwie – jest pracą w warunkach szczególnych oraz że prawodawca połączył uciążliwość i szkodliwość pracy na stanowisku kierowcy ciągnika z samym kierowaniem ciągnikiem, a nie z branżą, w jakiej zatrudniony jest kierowca. W związku z tym odmowa zakwalifikowania pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) wykonywanej w trakcie prac polowych jako pracy w szczególnych warunkach odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu wcześniej w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. przywołane wyżej wyroki: z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13; z 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15; z 5 maja 2016 r., III UK 132/15; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 oraz z 15 listopada 2016 r., II UK 397/15; z 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15). Nie jest zatem trafne stanowisko Sądu drugiej instancji, wiążące możliwość zakwalifikowania pracy kierowcy ciągnika przy pracach polowych do pracy w warunkach szczególnych wyłącznie z samym prowadzeniem ciągnika, a w dalszym ciągu z założeniem (*a priori*), że prace polowe są w równym (a nawet większym) stopniu uciążliwe jak prace w transporcie. Stanowisko to pomija bowiem najistotniejszy element, a mianowicie brak tożsamości szkodliwych czynników, które występują przy pracach polowych i przy pracach w transporcie.

Z tych przyczyn podstawy skargi kasacyjnej wniesionej przez organ rentowy okazały się w znacznej części uzasadnione.

Należy jednak zwrócić uwagę na ewolucję zestawień stanowiskowo-branżowych, która ma znaczenie w rozpoznawanej sprawie ze względu na sporny okres zatrudnienia wnioskodawcy w spółdzielni kółek rolniczych, podlegający ocenie sądu. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. z 1956 r. Nr 39, poz. 176), obowiązujące od 1 lipca 1956 r. do 31 grudnia 1979 r., posługiwało się inną systematyką branż i kwalifikacji prac. Dział XV „Żegluga, komunikacja i łączność” stanowił odpowiednik obecnie obowiązującego działu VIII „W transporcie i łączności”. W tym dziale nie wymieniono prac kierowców ciągników, kombajnów czy pojazdów gaśnicowych czy też prac kierowców samochodów ciężarowych.

Natomiast dział XVII „Rolnictwo i leśnictwo” do omawianych prac zaliczał: traktorzystów (poz. 1) i drwali (poz. 2).

Od 1 stycznia 1980 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. z 1979 r. Nr 13, poz. 86). Dokonało ono zmian w systematyce branż. Po pierwsze, oddzielono rolnictwo i leśnictwo, pozostawiając w tym ostatnim sektorze drwali (poz. 1) oraz dodając w tej części poz. 2 (prace przy zrywce i wywózce drewna z lasu). Wyodrębniono nowy dział X „W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”, lecz nie umieszczono w nim już traktorzystów. Jednocześnie zmodyfikowano zakres działu VIII, tytułując go „W transporcie i łączności”, a wśród prac zaliczonych do pierwszej kategorii zatrudnienia wymieniono: ciężkie prace załadunkowe i wyładunkowe oraz przeładunek materiałów sypkich, pylistych, toksycznych, żrących lub parzących w transporcie (poz. 1), prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów (poz. 2) i prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3). Aktualnie obowiązujące rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zachowało tożsamą systematykę w dziale VIII „W transporcie i łączności”. Faktycznie dzieli się ono na prace w transporcie (poz. od 1. do 17.) i łączności (poz. od 18. do 22.).

W tym kontekście istotne znaczenie ma czynnik temporalny.

W pierwszej kolejności przywołać należy § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia. Zgodnie z tym przepisem pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do pierwszej kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te uprawnienia. Identyczne brzmienie (tyle że w § 19) przewiduje obecnie obowiązujące rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Zgodnie z art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. W uchwale składu siedmiu sędziów z 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), Sąd Najwyższy przyjął, że za przepisy dotychczasowe należy uważać przepisy powołanego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Ustawa ta utraciła moc na podstawie art. 195 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i z dniem wejścia w życie tej ostatniej ustawy – czyli od 1 stycznia 1999 r. – odpadła delegacja ustawowa dla Rady Ministrów do wydania rozporządzenia. Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie zawiera analogicznego upoważnienia, zatem jej art. 194 stanowiący, że do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw dotychczasowych, nie jest podstawą prawną zachowania mocy obowiązującej powołanego rozporządzenia. Zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc § 4-8a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, § 9-15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz § 2 ust. 1 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki: z 25 lutego 2010 r., II UK 215/09, LEX nr 889728; z 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, LEX nr 590248; z 17 maja 2012 r., I UK 399/11, LEX nr 1211140; z 27 lipca 2012 r., I UK 82/12, LEX nr 1250576; z 5 czerwca 2013 r., III UK 87/12, LEX nr 1555712) przyjmuje się, że w uchwale tej nie wykluczono dalszego obowiązywania § 19 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Po pierwsze, brak w argumentacji uchwały jakiegokolwiek odniesienia się do tego przepisu, podobnie jak do § 19 ust. 1, a przecież nie ma wątpliwości, że ten ostatni przepis, stanowiąc, że przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby) wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, również wchodzi w materię objętą art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Po drugie, również § 19 ust. 2 odnosi się do ustawowego odesłania. Przez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień rozszerza on katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Innymi słowy, jest to przepis, który wskazuje rodzaje prac uznawanych za prace w szczególnych warunkach (oprócz tych wymienionych w wykazach A i B) i są nimi prace dotychczas zaliczone do pierwszej kategorii zatrudnienia.

Jak wynika z podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku, sporne w rozpoznawanej sprawie są okresy zatrudnienia wnioskodawcy w SKR G.: od 5 stycznia 1977 r. do 30 czerwca 1977 r., od 24 maja 1978 r. do 31 sierpnia 1982 r. i od 31 sierpnia 1985 r. do 30 listopada 1991 r. z wyłączeniem dwóch miesięcy urlopu bezpłatnego (łącznie 10 lat, 10 miesięcy i 2 dni), co do których ustalono, że ubezpieczony wykonywał w tym czasie stale i pełnym wymiarze czasu pracy pracę kierowcy ciągnika (traktorzysty). Pracę tę w okresie do 31 grudnia 1979 r. zaliczano do pierwszej kategorii zatrudnienia według rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia. Praca ta, przy uwzględnieniu § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia, mieści się w rozszerzonym na podstawie § 19 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych

warunkach lub w szczególnym charakterze katalogu prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Z tych względów w zakresie czasowym dotyczącym okresu do 31 grudnia 1979 r. zaskarżony wyrok należy uznać za odpowiadający prawu. Do tej daty praca wnioskodawcy w charakterze kierowcy ciągnika (traktorzysty) zatrudnionego w dziale rolnictwo powinna być traktowana jako praca pierwszej kategorii zatrudnienia (obecnie praca w szczególnych warunkach). Natomiast kolejny okres zatrudnienia w SKR G. – już po wejściu w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia i następnie rozporządzenia Rady Ministrów dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze – wymaga osobnego rozważania.

W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny nie dokonał prawidłowej wykładni i zastosowania przepisów istotnych dla przeprowadzenia oceny spełnienia przez wnioskodawcę przesłanek uzyskania emerytury w wieku obniżonym. Przyjął bowiem *a priori*, bez szczegółowej analizy i pogłębionych rozważań w tej kwestii, że okres pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty w spółdzielni kółek rolniczych (czyli pracy w rolnictwie) może być potraktowany tak jak okres pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zatrudnionych w transporcie (tego działu gospodarki dotyczy bowiem w wykazie A dział VIII poz. 3).

W judykaturze przyjmuje się tymczasem, że analiza wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r., prowadzi do wniosku, że wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 11). Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma istotne znaczenie i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX

nr 901652; z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66; z 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499). Nie można zatem przyjąć, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy (w rozpoznawanej sprawie kierowca ciągnika-traktorzysty), a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki (w rozpoznawanej sprawie okres zatrudnienia wnioskodawcy w spółdzielni kółek rolniczych, czyli w dziale rolnictwo, a nie w dziale transport).

Z ustaleń poczynionych w niniejszej sprawie wynika, że ubezpieczony był zatrudniony w okresie od 5 stycznia 1977 r. do 30 listopada 1991 r. w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca ciągnika (traktorzysty) w Spółdzielni Kółek Rolniczych G.. W okresie od 1 lipca 1977 r. do 23 maja 1978 r. oraz od 1 września 1982 r. do 30 lipca 1985 r. ubezpieczony pełnił obowiązki dyspozytora punktu usługowego oraz brygadzysty-dyspozytora. Prace na stanowisku brygadzysty-dyspozytora zajmowały wnioskodawcy około dwóch godzin dziennie, zaś w pozostałym czasie pracy wykonywał czynności traktorzysty. Wykonywał głównie usługi transportowe w zakresie wożenia wapna dla rolników, odwożenia płodów rolnych, przywożenia wysłodków z cukrowni lub usług transportowych zleczanych przez Urząd Gminy w L. czy rejon dróg publicznych. Prace polowe ciągnikiem ubezpieczony wykonywał sporadycznie. Za prace żniwne w charakterze kombajnisty przyznano mu dodatkowe wynagrodzenie, ponadto za prace polowe przysługiwała wyższa premia niż za prace transportowe. Sąd Okręgowy ocenił, że do uznanego przez organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie okresu pracy w warunkach szczególnych, wynoszącego 6 lat, 11 miesięcy i 15 dni, doliczyć należy następujące okresy zatrudnienia w SKR G. w charakterze traktorzysty: od 5 stycznia 1977 r. do 30 czerwca 1977 r., od 24 maja 1978 r. do 31 sierpnia 1982 r. i od 31 sierpnia 1985 r. do 30 listopada 1991 r. z wyłączeniem dwumiesięcznego urlopu bezpłatnego, łącznie 10 lat, 10 miesięcy i 2 dni. Zebrane w sprawie dowody jednoznacznie bowiem wskazują, że w tych okresach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace na stanowisku kierowcy ciągnika, to jest na stanowisku wymienionym w wykazie A, dział VIII poz. 3, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Wspomniany okres zatrudnienia wnioskodawcy w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. na stanowisku kierowcy ciągnika, czyli w dziale rolnictwo (którego dotyczy w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., dział X „W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”) należy podzielić na dwa okresy: do 31 grudnia 1979 r. i od 1 stycznia 1980 r. Uznanie zatrudnienia w charakterze kierowcy ciągnika (traktorzysty) w dziale rolnictwo do 31 grudnia 1979 r. za pracę w warunkach szczególnych (ściślej – w pierwszej kategorii zatrudnienia) zostało omówione wcześniej. Organ rentowy uwzględnił wnioskodawcy okres pracy w szczególnych warunkach w łącznym wymiarze 6 lat, 11 miesięcy i 15 dni. Okres pracy wnioskodawcy w SKR G. na stanowisku kierowcy ciągnika od 5 stycznia 1977 r. do 30 czerwca 1977 r. i od 24 maja 1978 r. do 31 grudnia 1979 r. wyniósł ponad 2 lata. Łącznie można zatem zaliczyć wnioskodawcy ponad 9 lat pracy w szczególnych warunkach do 31 grudnia 1979 r. Pozostaje do oceny brakujące niepełne 6 lat z okresu od 1 stycznia 1980 r. do 30 listopada 1991 r.

Rozważając okres od 1 stycznia 1980 r., należy podzielić zarzuty skargi kasacyjnej co do błędnego przyjęcia przez Sąd Okręgowy i Sąd Apelacyjny, że bez znaczenia jest okoliczność, że wnioskodawca był zatrudniony w dziale rolnictwo, a nie w dziale transport, ponieważ wykonywał prace transportowe.

Nietrafnie jednak podnosi skarżący (organ rentowy), że decydujące znaczenie ma jedynie samo przyporządkowanie pracodawcy do określonego działu gospodarki (skarżący przyjmuje, że skoro prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zostały zakwalifikowane jako prace w szczególnych warunkach jedynie w dziale transport, to wykonywanie takich samych lub analogicznych prac w dziale rolnictwo nie podlega zaliczeniu do stażu pracy w tych warunkach). Biorąc bowiem pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którym za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości psychofizycznej dla zdrowia ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione, czy też w stopniu jednakowym niezależnie od tego, do jakiej branży jest przypisane.

Jeżeli bowiem uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru podobnej pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Natomiast w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę. Z ustanowionej w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasady wynika bowiem nakaz jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w analogicznej sytuacji oraz zakaz różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi co najmniej ustawowej. Zasady sprawiedliwości wymagają przy tym, aby zróżnicowanie prawne podmiotów (ich kategorii) pozostawało w adekwatnej relacji do różnic w ich sytuacji faktycznej jako adresatów danych norm prawnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66).

W podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego brakuje odpowiednich ustaleń odnośnie do tego, czy wnioskodawca, pracując w spornym okresie w innym dziale gospodarki niż „transport i łączność”, w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni jako kierowcy ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych w transporcie. Ten podstawowy mankament uzasadnienia czyni skargę kasacyjną uzasadnioną. Nie jest bowiem możliwe prawidłowe zastosowanie przepisów prawa materialnego, w tym wypadku art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, do niedostatecznie wyjaśnionego stanu faktycznego co do tego, czy pracując w spółdzielni kółek rolniczych jako kierowca ciągnika (traktorzysty), ubezpieczony był narażony na taką

samą ekspozycję czynników szkodliwych jak zatrudnieni w transporcie kierowcy ciągników, co determinuje ocenę warunków jego pracy jako szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 tej ustawy.

Nie było sporne między stronami (i nie jest również kwestionowane przez organ rentowy w skardze kasacyjnej), że w okresie zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. wnioskodawca wykonywał sporadycznie prace polowe na rzecz rolników, natomiast w pozostałym okresie wykonywał różne prace transportowe (według ustaleń wykonywał usługi transportowe w zakresie wożenia wapna dla rolników, odwożenia płodów rolnych, przywożenia wysłodków z cukrowni, a także usługi transportowe zlecane przez Urząd Gminy w L. oraz rejon dróg publicznych). Nie zostało natomiast ustalone, jaką część roku kalendarzowego zajmowało wnioskodawcy świadczenie usług transportowych, a jaką wykonywanie prac polowych (prace polowe mają charakter sezonowy, nie są na ogół prowadzone przez cały rok). Ustalenie tej okoliczności może mieć znaczenie przy ocenie, czy brakujące do 15 lat pracy w szczególnych warunkach lata i miesiące (w sumie niecałe 6 lat) można uwzględnić, przyjmując (w wyniku ustalenia i oceny), że przez okres około 6 lat pracy w Spółdzielni Kółek Rolniczych w G. po 1 stycznia 1980 r. do 30 listopada 1991 r. wnioskodawca pracował w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca ciągnika, wykonując usługi transportowe, czyli wykonywał bezpośrednio pracę, którą można zakwalifikować ze względu na jej uciążliwość i warunki jej wykonywania jako pracę wymienioną w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3.

Spór na etapie postępowania apelacyjnego sprowadzał się w istocie do prawidłowej wykładni prawa materialnego odnośnie do kwalifikacji prawnej okresu wykonywania przez wnioskodawcę pracy na stanowiskach traktorzysty (kierowcy ciągnika). Dokonując oceny w tym zakresie, Sąd Najwyższy nie podzielił założenia Sądu Apelacyjnego, że istotne znaczenie ma jedynie rodzaj powierzanej pracy (kierowca ciągnika) w oderwaniu od branży, w której praca na tym stanowisku jest wykonywana. Wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A dział VIII poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych

warunkach. Stanowiska te wymienione zostały w dziale VIII wykazu A dotyczącym prac „w transporcie i łączności”, a nie w dziale X obejmującym prace „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”. Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach – niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana – związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII „w transporcie i łączności”, mimo ujęcia pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3) odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążen psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w ruchu publicznym. Obciążeń, których nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe.

O ile można się zgodzić z założeniem, że prace transportowe wykonywane przez wnioskodawcę jako kierowcę ciągnika (traktorzystę) można ewentualnie zaliczyć do prac w transporcie, a zatem do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A – mimo że pracował on w spółdzielni kółek rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym – o tyle nie ma podstaw do potraktowania prac polowych jako prac w transporcie. Uwzględnienie w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek innych zadaniach (rodzaju pracy) niż zadania transportowe. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”. Inne działy wykazu obejmują wymienione w nich prace w powiązaniu z rodzajami zakładów pracy. Nie można uznać, że praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą „w transporcie”, także wówczas gdy kierujący niczego nie transportuje, lecz wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).

kc